

a drámabeli történetet. A dokumentáló erőt fokozni kívánó beszélgetés azonban mit sem segít az érdektelen, érzelmes történeten.

A négy októberi bemutató sajnos nem tudta előbbre vinni tévédrámánk ügyét, és a felfedezés izgalmatától is megkímélt bennünket.

BORDÁS Győző

Z E N E

MENUHINÉK BELGRÁDBAN

„Az ilyen ködökkel és bánatokkal mindig a szeptember köszönt ránk...”

Szabolcsi Bence Schubertől

Különös, hogy már akkor is pontos kép élt bennem róla, már akkor is hallottam hegedűjét, amikor még tulajdonképpen semmit sem hallottam tőle, amikor még Bach-lemeze nem volt napi kenyérem, amikor még nem láttam nagy TV-műsorait, nem olvastam interjújait. Hogy az a kép és az a hang valóban pontos volt, arról csak most győződhettem meg igazán.

Füst Milánról van szó (és ezért ma egy kicsit belőtte is tisztelgünk); zenei írásai mindig is afféle zene voltak számomra. Igen, Menuhin mindig is ott élt szerény mosolyával Füst Hubermannja, Pártos Istvánja, Rácz Aladárja között: „Ott állott — írja — szerényen, szelíden... S aztán hát elkezdett játszani. Mondom, nem készült neki, hanem egyszerűen elkezdte... A kezdetnek tehát nem volt semmi különös emfázisa, hangsúlya: keménysége vagy pláne csikordulása... Hangvétele tehát rendkívül finom, habosan könnyű és páratlan közvetlenségű volt... Személyisége mintha megszűnt volna. Csak a mű létezett itt, s ő már csak hegedű volt. Vagy talán ez a csendes, feltűnést kerülő méltóság fejezi ki azt, ami ő? S játéknak ez a fénylő tisztasága, édesége és tökéletes egyszerűsége? Igen, úgy látszik.”

Mondom, azután jöttek a lemezei, rádió- és TV-műsorai, és idővel, mindenekelett neki köszönve jutottam arra a meggyőződésre, hogy a zenészek a humánus tulajdonképpeni hordozói, megtestesítői. A szó szoros értelmében úgy tekintettem rá, mint a humánus élő szobrára.

Ha azt mondtam, ember, ha azt, humánus — ritkán mondtam, nem szerettem mondani, sőt inkább destruálásukkal foglalkozom, nem hiszek bennük — mindig az ő arca jelent meg előttem (és Bartóké és Thomas Manné, kinek a próza erkölcs és zene volt).

Érdekes, hogy az előbb is ezobrot mondtam, és most is arcot mondok, és nem játékaról, nem hegedűjéről beszélek.

S ő már csak hegedű volt, írta Füst Milán. Én ezt úgy értem, úgy láttam, hogy arcában, arca sugárzó mosolyában ott van hegedűjének fénye is, és fordítva, hegedűjének fénye nem más, mint az ő arcának mosolya.

Én nem hiszek az emberi egyensúly lehetőségességében, úgy hiszem, az emberben nincs egyetlen fix pont, egyetlen állandó sem — azért mutatom mindig a bontottat-rontottat —, de ahogy Menuhin rátette vonóját a húrokra, az a mérleg nyelvének rezzenetlenségéről tanúskodott, a zene egyanyagú tiszta és állandó lelkéről; még meg sem mozdította, s bennünket máris elöntött az a bizonyos melegség, a menuhini melegség...

És itt Thomas Mannról, Bartókról kell szólnom, annál is inkább, mert a Szakszervezeti Otthon nagytermében Bartók, különben Menuhinhoz (az ő rendelkezésére) írt, Szóló hegedűszonátáját is játszotta. És éppen melegsége kapcsán Mann és Bartók abszolút hidegségéről. Számomra Bartók úgy vacog — mint ember és zene egyaránt! —, akár Mann ördöge a *Dr. Faustus*ban. Fél. Ilyen folkú félelmet csak Kafkánál tapasztalhatunk és senki másnál. Zenéje nem más, mint a félelem kristálya, a félelem kristályának csengése. Menuhin, ez a bolygó muzsikuss, a melegséggel védekezik...

Bartók 1944. november 26-án, New Yorkban hallotta a szonátaszólót Menuhin előadásában, és a produkciót csodálatosnak minősítette. Felettből izgalmas kérdés, mi történt e 34 év alatt, mi változott és hogyan a Menuhin-interpretációban.

Nekem úgy tűnt — a nem túl akusztikus teremben —, akárha egy nagy filozófiai szövegbe mélyedt volna új apróságokat, új nagy összefüggéseket fedezve fel — de már inkább csak magának. Menuhin Belgrádban saját élete fölé hajolt...

Mert e koncert legmegdöbbentőbb élménye: az öreg, bölcs Menuhin már nem az erős, az atléta, az édesen habzó.

Még Mozartot és César Franckot játszott. És valahogy Franck muzsikája is ezt a töprengést, ezt a saját és a világ mélységei fölé való hajolást bizonyította. Akárha Pascal végtelenjét fedezte volna fel hegedűjében. Menuhin új vonása a metafizika. Talán pontosabban tudom érzékeltetni, mit is éreztem, ha a festészetből veszem a példát: az új menuhini hang engem arra az aranyárgára emlékeztetett, amely élete vége felé Czöbel festményeit elöntötte...

Igen, szomorú volt és nagyon-nagyon őszies, ahogy az öreg mester behozta fiát, Jeremit a színpadra.

Jeremi Schubertet játszott. Ráborult a zongorára, szinte bogarászott. Ilyen testtartásra mondják a zenetanárok, tüdővésztt kapsz, fiam! De úgy is mondhatnám, egy új, analitikus, már-már komputer játéktílussal ismerkedhettünk meg: a szentimentalizmus fel- és előrelökő aknáit ke-

reste, tapogatta ki, s amikor felfedezte, aktivizálta őket, hirtelen mechanikus bábuvá változva ugrálni kezdett, hagyta magát ide-oda dobálni...

„Az ősz borzongása ez már, misztikus és ideges borzongás, aminőt Haydn és Beethoven még nem ismert”, folytatja Szabolcsi Bence ősi Schubert-mottókat.

Melankóliával teljesek a Menuhinek belgrádi vendégszerepléséről írt soraim, ám hangsúlyoznom kell: Yehudi Menuhin arra mindig is úgy fog élni bennem, mint egy bölcs uralkodó szép profilja az Utópia ezüstpénzén!

TOLNAI Ottó

FOTÓ

A JUGOSZLÁV FOTÓ NAPJAI ÚJVIDÉKEN

A tartományi székváros fotogalériájában rendezték meg *A jugoszláv fotó napjai '78* című rendezvényt, amely a 21. országos fényképképzőiskolai kiállítást, a 2. jugoszláv színes diaposzítív kiállítást és a jugoszláv ifjúsági fotókiállítást ölelte fel. Rögtön néhány szó a szervezésről: a kiállított anyagból a helyiségek adta lehetőségek tükrében elmondhatjuk, hogy jól tagolták fel, jól át lehetett tekinteni. A rendezés igyekezett minden kis helyet kihasználni, hiszen tetemes anyag elhelyezéséről volt szó: 159 alkotó 293 művét kellett bemutatni.

A tárlat — és ezt nem volt nehéz megállapítani — egységes színvonalat, kiegyensúlyozott mezőnyt mutatott fel, amiből arra lehetett következtetni, hogy némi bajok voltak a színvonallal, ti. bámmily jó is a minőség, a válogatás az anyag tömege miatt nem tud érvényre jutni. Hiányoztak a differenciált kiállításokat általában jellemző kiemelkedő, valamint jóval a szint alatt maradó művek. Így, amit láttunk, azok a közepes eredmények, az óvatos megközelítések vagy a sokszor látott témák enyhe modulációi voltak. Feltűnt az is, hogy számos, fotóesszének nevezhető sorozat mellett igazi szekvenciákat nem lehetett látni, amit a tárlat jellege csak részben igazolhat. Ezek a tények minden bizonnyal az alkotói kísérletező kedv lanyhulására utalnak. A kiállítók többsége nemcsak az új formáktól, hanem az új gondolatoktól is tartózkodott. Kivételt csupán az a néhány fotós képezett, akik szándékait, gondolataikat össze tudták hangolni a technikai lehetőségekkel. A fotószekvenciák hiánya folytán elveszett a többletérzés is, s inkább egyféle projekciós látásmód, vagyis az az eset érvényesült, amikor egy ismert dolog szemlélete quasi rávetül egy újabb észlelt dologra.